

PORTRETTE SCHILDEREN

LEER DE TECHNIEKEN
van BEKENDE MEESTERS

SUZANNE BROOKER

PORTRETTEEN SCHILDEREN

LEER DE TECHNIEKEN VAN BEKENDE MEESTERS

SUZANNE BROOKER

met voorwoord van DOMENIC CRETARA

Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

TITELPAGINA:

Kate Lehman, *Michael*,
1999, olieverf op doek, 142,2 x 81,3 cm

PAGINA 3:

Will Wilson, *Fantasia*,
2000, olieverf op doek, 22,2 x 17,1 cm

www.kosmosuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *Portrait Painting Atelier*

Oorspronkelijke uitgever © 2010 Watson-Guption,
een imprint van The Crown Publishing group,
onderdeel van Random House

© 2011 Watson-Guption, New York

© 2013–2015 voor de Nederlandse taal:
Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

Eerder uitgegeven onder de naam Tirion Uitgegeven
met ISBN 978 90 4391 571 7

Productie Nederlandse editie: Deul & Spanjaard

Vertaling: Marjan Doets

Tekst: Suzanne Brooker

Ontwerp: Karla Baker

Derde druk, mei 2015

ISBN 978 90 4391 841 1

NUR 476

Alle rechten voorbehouden/All rights reserved

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Noch de maker, noch de uitgever stelt zich echter aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

INLEIDING

DENKEN ALS EEN SCHILDER

DIT BOEK IS MISSCHIEN NIET WAT JE VERWACHT. Het vertelt je niet hoe je heel makkelijk een oude meester kunt naschilderen en je krijgt geen kant-en-klare recepten voor hun kleurenpaletten of schildertechnieken. Dit boek is namelijk opgezet als een handleiding voor het ontwikkelen en trainen van je waarnemingsvermogen als kunstenaar door middel van traditionele schildervaardigheden. De nadruk ligt dan ook op het denken dat ten grondslag ligt aan het proces, met zoveel mogelijk diepgaande, praktische informatie.

Het schilderproces is zowel fascinerend als intimiderend, ongeacht het onderwerp. Vaak heb je het pas na jaren volhardend oefenen onder de knie. Het is juist echter die complexiteit van het proces wat ons aantrekt. Je scherpt je waarnemingsvermogen en tekenvaardigheid, je verfijnt je behendigheid en gevoeligheid in het hanteren van materialen om zo de afbeelding te vervaardigen die je artistieke visie uitdrukt. Om te schilderen moet je kunnen focussen, maar tegelijkertijd vloeiend kunnen overschakelen van de ene denktrant naar de andere – van analytisch denken naar het versmelten van conceptuele ideeën en intuïtieve reacties op een onderwerp, met uiteindelijk de concrete expressie van die ideeën in olieverf.

Kijken naar het menselijk gezicht is altijd boeiend. De portretkunst heeft zich van oudsher gericht op belangrijke figuren uit de maatschappij – heiligen, adel, helden, staatslieden – wier portretten in opdracht werden geschilderd. Daarnaast hadden kunstenaars ook belangstelling voor karakteristieke individuen, zoals die van bedelaars, schoenpoetsers, dichters, muzen, absintdrinkers en straatmadelieven. Na 1840 begonnen de romantische schilders expressievere kleuren te gebruiken. Ze hanteerden hun verf op een directe manier die aansloot bij het idee van ‘kunst om de kunst’ dat toen in zwang raakte. Nu kunnen we putten uit een rijke kunstgeschiedenis om onze eigen stijl en benadering van het portret te ontwikkelen.

De term ‘oude meester’ heeft betrekking op West-Europese kunstenaars uit de periode van 1400 tot 1840. Dat zijn niet alleen bekende namen als

BLADZIJDE HIERNAAST:

Patricia Watwood,
Homage aan Rembrandt,
2001, olieverf op doek, 116,8 x 116,8 cm

Deze versie van Rembrandts *Bathsheba* is niet zomaar een kopie van het origineel. Het is een eigen interpretatie, aan de hand waarvan de kunstenaar inzicht kreeg in de compositie van het tafereel, de pose en de belichting van de figuren en de wijze waarop Rembrandt bepaalde artistieke effecten heeft verkregen.

INZICHT IN PERSPECTIEF

Tekentechnieken om op een tweedimensionaal oppervlak de illusie van drie dimensies te scheppen (geloofwaardige vormen in een geloofwaardige ruimte), zijn gebaseerd op zowel intuïtieve methoden om te kijken naar de ruimte als de principes van lijnperspectief. Deze methoden zijn verankerd in onze westerse visuele taal. Ze stellen ons in staat het verschil te zien tussen een vorm die realistisch oogt in de ruimte en een vorm die plat lijkt. Hieronder vind je een overzicht van enkele technieken voor het weergeven van ruimtelijke relaties op een plat beeldvlak.

WERKEN MET INTUÏTIEVE PERSPECTIEFTECHNIEKEN

Intuïtieve perspectief vertaalt de manieren waarop onze ogen objecten ruimtelijk waarnemen als volumes. Omdat het menselijk oog geneigd is te zwerven en automatisch inzoomt om zich op verschillende afstanden scherp te stellen, geven deze tekentechnieken niet altijd precies weer wat je op een bepaald punt ziet. Bij het tekenen (en schilderen) geven deze technieken je echter een doeltreffende mogelijkheid om vormen realistisch af te beelden, zeker wanneer je ze combineert met de technieken van de lijnperspectief.

Onder intuïtieve perspectieft technieken vallen ideeën als vorm creëren door middel van clair-obscur (dat letterlijk ‘licht en schaduw’ betekent). Door het visuele effect van schaduwen op een verlicht object als het hoofd lijken donkerder toonwaarden verder weg, terwijl lichtere toonwaarden naar voren komen.

De richting van de penseelstreken kan bijdragen tot het modelleren van ruimtelijke vormen, want de streken leiden de blik over het oppervlak van de vorm. Kruiscontourlijnen zijn penseelstreken die niet langs de buitenranden maar dwars over het oppervlak lopen. Contourlijnen langs de rand van een vorm geven de lengte en richting aan, terwijl kruiscontourlijnen de blik over het oppervlak van een vorm leiden.

Variatie in lijnbreedte is ook een tekentechniek om de blik van nabij naar veraf te sturen. Een deel van een doorlopende lijn dat dikker getekend is, lijkt zich dichterbij te bevinden. Een dun getekend deel lijkt verder weg te liggen.

De manier waarop je de randen weergeeft, kan een rol spelen in de suggestie van diepte. Scherpe lijnen komen namelijk naar voren, terwijl zachte randen naar achteren wijken. Randen kun je definiëren met een verandering van toonwaarde (de rand van een slagschaduw op een helder gekleurde wang), kleur (de rand van een kledingstuk tegen de achtergrond) of textuur (de textuur van het haar tegenover die van de hoed).

Atmosferische perspectief (of luchtperspectief) houdt in dat bij objecten die zich verder weg bevinden zowel de detaillering als het contrast in toonwaarden afneemt. Deze techniek wordt doorgaans toegepast bij het schilderen van landschappen (omdat je er grote afstanden mee kunt weergeven), maar leent zich ook goed voor het suggereren van de

BLADZIJDE HIERNAAST:

Will Wilson, *Pablo*,
2000, olieverf op doek, 22,2 x 17,1 cm

Het contrast tussen het van dichtbij afgesneden model en het landschap in de verte doet hier denken aan portretten uit de renaissance. De luchtperspectief in het landschap roept een gevoel van diepe ruimte op, wat geaccentueerd wordt door de aanwezigheid van het model op de voorgrond.

CHERYL

Met drie primaire kleuren in een donkere toon heb ik een harmonieuze variatie opgebouwd over een goudgetinte ondergrond.

ONDERGROND:

gele oker
omber naturel

PALET:

gele oker
vleesoker
blauwzwart
loodwit
groene aarde
omber naturel
transparant oxydgeel

Bij dit schilderij heb ik gekozen voor een goudgetinte ondergrond, mede vanwege het sterke, warme licht op het model dat in de huidtinten tot uitdrukking komt als een groengouden gloed. Omdat de schaduwen een koele paarsrode kleur hebben, besloot ik om de complementaire kleuren geel en violet als uitgangspunt te nemen voor het kleurcontrast, ook al bestond het palet uit mengsels van vrij donkere rood-, geel- en blauwtinten. Ik heb de compositie krap bijgesneden om de nadruk te leggen op de devote houding van de handen, die naar binnen wijzen en contrasteren met de boude, starrende blik die doet denken aan vijftiende-eeuwse portretten. De zijdeglans van Cheryls japon weerkaatst een prachtig gouden licht naar het ondervlak van haar hals en keel. Het was mijn bedoeling om het gouden licht van de getinte grond te laten doorschijnen in een rijke variatie aan kleurtonaliteiten.

ONDERGROND PREPAREREN

Om de kleur voor de ondergrond wat matter te maken en een groene ondertoon te geven heb ik de gele oker vermengd met wat omber naturel. Eerst heb ik met een heel klein beetje uitgeprobeerd hoe donker en mat de gele oker zou worden van de omber naturel. Aan de hand daarvan heb ik een voldoende hoeveelheid aangemaakt voor de hele ondergrond. Het resultaat was een diepe goudkleur, als van stro of goudgeel graan. (Als de geeltoon intenser was geweest, zou het moeilijker zijn om de optische effecten van de navolgende verflagen te beoordelen en te sturen. Ik heb bewust geen wit toegevoegd aan het mengsel, want dat zou afbreuk doen aan het doorschijnende effect van de gele gloed over de witte gessogrand.) Hierna heb ik de verf verdund met half olie, half reukloze terpentijn. Deze verf heb ik gelijkmatig uitgestreken over de witte primer.

DE EERSTE OPZET

Het palet heb ik samengesteld uit primaire kleuren in een donkere toon. Als blauwe basiskleur nam ik blauwzwart; menging hiervan met een donkere

Het model in een verstilde pose, die tot uiting komt in haar ineengevouwen handen en bedachtzame blik.

- Achtergrond, verf opbrengen op, 83
 Acrylverf, getinte ondergrond, 34
 Alkydhars, mediums op basis van, 67
 Anatomie van het gezicht
 boventanden en bovenkaak, 86, 87
 diepe en oppervlakkige spieren, 104, 105
 drie assen van het hoofd, 94, 95
 driedimensionaal op tweedimensionaal oppervlak, 85
 elementen van het gezicht 85, 106, 107
 fijne details schilderen, 78, 79
 fronspier, 104, 105
 gelaatstrekken als geometrische vormen, 103
 gezichtsspieren, tekening van, 104, 105
 houding en expressie weergeven, 104, 105
 intuïtieve methoden voor perspectief, 96-98
 jukbeen en jukboog, 86, 87, 105
 kernschaduwen en slagschaduwen, 92, 93
 kinspier, 105
 kringspier van het oog, 104, 105
 lachspier, 105
 leren meten op het oog, 102
 licht en schaduw definiëren, 90, 91
 lijnperspectief, 98, 99
 mond 116-119
 neertrekker van de mondhoek, 105
 neertrekker van de onderlip, 105
 neus 86, 87, 94, 102, 103, 112-115
 ogen 86, 87, 102, 103, 108-111
 onderliggende structuren, 85
 ondertanden en onderkaak, 86, 87
 oplichter van neusvleugel en bovenlip, 104, 105
 optrekker van het bovenooglid, 104, 105
 oren bestuderen en schilderen, 120-123
 oude meesters, perspectief en technieken, 101
 platte huidspier van de hals, 105
 richtlijnen voor proporties van het gezicht, 94
 schaduwen bij ronde vormen van het hoofd, 90, 91
 schedelstructuur, 86-89
 verkorting, 100
 verticale groef tussen bovenlip en neus, 103
 voorhoofdsspier, 104, 105
 wenkbrauwboog, 86, 87
- Aquarelpapier
 getinte ondergrond, 34
 gronden, 33
 schilderen op, 28
 uitproberen van kleuren, 125
- Arcangelis, Gloria de
Rachel omhoogkijkend, 95
Twee zusters, 21
- Armetta, Robert
Jonge vrouw, 48
Ted, 124
Artist's Handbook of Materials and Techniques, The
 (Mayer), 72
- Atelier
 inrichten, 23-25, 125
 licht en ruimte, 23, 25, 125
 veilig omgaan met materialen, 24-25, 67
 werken met oplosmiddelen, 25-27, 35
- Bakolie voor reinigen van penselen, 25
- Beckman, Max, 13
- Bonnard, Pierre, 13
- Borstelen, 12, 18, 19, 27, 65, 80, 83
- Bronzino, 13
- Brooker, Suzanne
Alice, 47
Bryson met vlieger, 133, 148-155
Cederic, 156-163
Cheryl, 164-171
Handen in het haar, 79
Jarrett, 63
Marion, 180-187
Michael, 196-203
Pigeon, 133, 188-195
Portretten van mannen, metaforen van hout: twijfel, 144
Portretten van mannen, metaforen van hout: onschuld,
 69
- Sarah*, 133, 172-179
Seth, 122
 Caravaggio, 13
 Cézanne, Paul, 16, 17
 Clair-obscure, 96
 Corot, Camille, 48, 147
 Cretara, Domenic
 bladzijde uit Italiaans schetsboek, 8
Studie voor de golfstudie, 106
Studie voor vrouw met baby, 146
Vader en zoon, 9
Vrouw met baby, 147
Zelfportret, 45
 Damarverniss, 25, 67, 72
 Delacroix, Eugène, 13, 20, 46
 Directe schildermethoden, 19
Drawing from Observation (Curtis), 101
 Droog penseel, borstelen met, 65
 Duke, Milo, *De vraag van Fermi*, 83
 Dürer, Albrecht, 128
 Eitempera, schilderen met, 12, 133
 Ezels, 23-25, 125
 Faigin, Gary
Man met zeemanspet, 46
Meisje in boerenjurk, 98
Suzy, 92
- Foto's
 compositie maken aan de hand van, 104, 140-143
 driedimensionale aanwijzingen, 140
 foto's maken van een model, 140-141
 tekening op doek overbrengen met een raster, 132
- Freud, Lucian, 13
- Frey, Robin
Accra, 205
Therese, 46
- Gale, Ann, *Zelfportret met blauwe strepen*, 17
- Gel, 82
- Géricault, Théodore, 14, 15
- Gesso
 aanbrengen op voorgespannen doek, 28
 functie, 32
 geprepareerd board, 29
 gronden, 32, 33, 204
- Getinte ondergrond
 acrylverf, 34
 doorschijnend effect, 133
 dubbelgetint, 62, 63
 gebrande omber, 61
 gebrande sienna, 61, 62
 getinte gesso, 34
 goudgeel, 60, 61, 62
 grijs, 61
 groen, 61
 keuze, 126-127
 koel groen, 62, 63
 mengkaarten maken, 60-63
 oplossen van problemen, 204-205
 rood, 62, 63
 rood-groen, 61
 van gemengde kleuren, 34, 35
 verdunde olie, 34, 35
 warm-koel palet op dubbelgetinte ondergrond, 62, 63
- Glacis
 liggend laten drogen, 73
 maximaal effect, 72, 73
 mengen, 72
 schoonmaken na elke laag, 70
 voor bepaalde plekken, 73
 voor een geheel schilderij, 73
- Gogh, Vincent van, 18, 19
- Goldfinger, Eliot, 104
- Goya, Francisco de, 13
- Greco, El, 13, 46
- Grisaille, 73, 127, 129, 130, 131
- Haar schilderen, 77
- Hals, Frans, 13, 14, 20
- Harrington, Glenn
Darius, 64
- De hoed van Rae*, 51
Evan als piraat, 107
Isabella, 77
- Hazenlijm als primer, 32, 33
- Holbein de Jongere, 13
- Huidtinten
 aangepast analoog aardepalet, 57, 58
 analoog aardepalet, 56
 donker primair palet, 57, 58
 kleuren mengen, 52, 56-59
 koel complementair palet, 57, 59
 koel primair palet, 57, 58
 mengoefening, 56-59
 rood, 52
 warm complementair palet, 57, 59
 warm primair palet, 57, 58
- Human Anatomy for Artists: The Elements of Form*
 (Goldfinger), 104
- Impastotechnieken, 82
- Indirect schilderen, 19, 20, 206
- Ingres, Jean-Auguste-Dominique, 13, 14
- Kernschaduw, 92, 93
- Kleding schilderen, 81
- Kleuren
 analoge kleuren, 48
 basiskleuren, 39, 40
 complementaire kleuren, 47-48
 contrasten optimaal gebruiken, 44-49
 dichtheid, 39
 donkere tonen, 54, 55
 dynamiek kleursort, toonwaarde en verzadiging, 50, 51
 fysieke eigenschappen, 39, 43
 glaceren, 40-41
 huidtinten, 39-40, 52, 56-59
 kiezen, 39-41
 kleurkracht, 39
 kleurreeceptenboek, 53-55
 kleursorten, 46, 50, 51, 55
 kleurstrategieën en kleuren mengen, 43-63
 kleurtemperatuur, 45, 46
 lichte tonen, 54, 55
 lichttechtheid, 41
 mengen met glacermedium, 72
 mengen op palet, 37
 mengkaarten maken, 53
 mengoefeningen, 53, 56-60, 62, 63
 mengsels bewaren, 38
 middentonen, 54, 55
 neutrale tinten, 48, 53-55
 olie malen, 41, 205
 oude meesters, paletten van, 19, 20
 paletkeuze, 36
 peperkorrel, 39, 53, 63, 205
 primaire kleuren, 46
 problemen en oplossingen bij mengen, 205
 rangschikken, 37
 secundaire kleuren, 47
 temperatuur, 45-46, 53-55
 toonwaarde, 44, 50, 51, 53-55
 verschillen tussen merken, 41
 verzadigde kleuren, 48, 49
 verzadiging, 50, 51
 visuele effecten, 39, 43
 wit en zwart, 41
 zie ook Palet, Pigmenten
- Lehman, Kate
Vrouw uit Ecuador, 23
Michael Grimaldi, 28
Sam Linder met muts, 81
Sasha, 44
Zelfportret, 66
- Liberace, Robert
Allan, 47
Bill, 49
John, 49
John in het atelier, 24
Robert, 139
Russell, 89

- Lijnolie, 67, 80
 Manet, Édouard, 13
 Marogermedium, 67
 Matisse, Henri, 13
 Mayer, Ralph, 72
 Mediums
 alkydharsbasis, 67
 glaceer-, 68, 72
 lijnolie, 67, 80
 Maroger, 67
 moderne, 67
 Neo Megilp, 67, 78
 problemen oplossen, 206
 richtlijnen voor gebruik, 66, 68
 standolie, 25, 67
 technieken van de oude meesters, 66, 67
 Venetiaanse terpentijn, 67
 zelf maken, 66, 67
 Millet, Jean-François, *Louise-Antoinette Feuardent*, 13
 Nat-in-nattechnieken, 12, 13, 65, 80
 Neel, Alice, 13
 Neo Megilp medium, 67, 78
 Oefeningen
 kleurkaart met huidtinten, 56-59
 kleurkaarten voor getinte ondergrond, 60-63
 kleurkaarten voor toonwaarde, temperatuur en neutrale tinten, 53-55
 perspectief en technieken van de oude meesters, 101
 Oliën van geschilderd doek, 71
 Olieverf
 doeltreffend gebruik van mediums, 66, 67
 getinte ondergrond, 34
 giftige bestanddelen, 24
 schoonmaken met oplosmiddel, 25-27
 verdunnen, 25
 Ondergrond
 getint, 20, 60-63
 technieken van de oude meesters, 61
 Onderschildering, 12, 67, 129
 Oplosmiddelen, 25-27, 35
 Oude meesters
 beperkt aantal pigmenten, 20
 denken als, 11-13
 doeltreffend gebruik van mediums, 12, 66, 67
 kleurpaletten, 19
 middentonen gelaagd opbouwen, 136
 pigment, herkomst van, 39
 schildertechnieken, 19
 traditie van, 145
 Ovale penselen, 26
 Overschilderen, 12
 Palet
 basiskleuren, 39-40
 controleren van opgedroogde verf, 38
 diepvries, 36, 38
 mengen van kleuren, 37
 mengplaatje, 36
 ovaal of rechthoekig, 36, 37
 rangschikken van kleuren, 36, 37
zie ook Kleur; Pigmenten
 Peperkorrel, 39, 53, 63, 205
 Penseelvoering
 droog-penseeltechniek, 65
 nat-in-nat, 12, 13, 65
 Penselen
 gesso opbrengen, 32
 olievert verwijderen, 25-27
 onderhoud, 26-27
 open penseelvoering, 20
 schoonmaken met water en zeep, 26-27
 vormen, 26
 weer bruikbaar maken, 27
 Pigmenten
 analoge kleuren, 48
 complementaire kleuren, 47-48
 dichtheid, 39
 fysieke eigenschappen, 39, 43
 glaceren, 40-41
 huidtinten, 39-40, 52, 56-59
 kiezen, 39-41
 kleurcontrasten, 44-49
 kleurkracht, 39
 kleurreeceptenboek, 53-55
 mengen met glaceermedium, 72
 mengoefeningen, 53, 56-60, 62, 63
 mengsels bewaren, 38
 middentonen, 54, 55
 neutrale tinten, 48, 53-55
 oude meesters, paletten van, 19, 20
 paletkeuze, 36
 primaire kleuren, 46
 problemen met mengen, oplossen van, 205
 secundaire kleuren, 47
 temperatuur, 45-46, 53-55
 toonwaarde, 44, 50, 51, 53-55
 verschillen tussen merken, 41
 verzadiging, 50, 51
 visuele effecten, 39, 43
 wit en zwart, 41
zie ook Kleur; Palet
 Picasso, Pablo, 13, 20
 Platte penselen, 26
 Plein-air-schilderen, 75
 Pointillieren, 82, 83
 Portretschilderen
 als geschiedenis van de mensheid, 19
 huidtintenpalet, 39-40
 menselijk gezicht, 11
 penselen, 26
 voltooiing, 204
 Primers, 32, 33, 204
 Pva-lijm, 32, 33
 Rembrandt, 12, 13, 82
 Reukloze terpentijn, 25, 33, 35, 68, 125
 Ribera, José de, 12, 13, 82
 Ronde penselen, 26
 Sargent, John Singer, 14
 Schetsboeken, vastleggen van waarnemingen, 8
 Schilderdoek
 als flexibele drager, 12
 gronden, 32-33
 opspannen, 29-31, 204
 randen en zijden schilderen, 29
 schuren na elke gessolaag, 32-33, 204
 strakke hoeken vouwen, 30-31
 voorgespannen, 28, 33
 Canvasboard, 28-29, 33
 Schilderen
 diffuus, 12
 direct, 19
 indirect, 19, 20
 kleurcontrast, 12
 lineaire benadering, 12
 oefenen en discipline, 11, 206
 problemen vaststellen en oplossen, 206
 tonen, toonwaarden en tonaal schilderen, 12
 veilig omgaan met materialen, 24-25, 67
 werken met oplosmiddelen, 25-27, 35
 Schilderopervlakken
 keuze, 28-29
 naderhand overschilderen, 70
 schoonmaken van geschilderd oppervlak, 70, 71
 Schilderproces
 Armetta, methode van 138
 compositie maken met foto's, 140, 141, 142-143
 gefaseerd schilderen, 125-126
 grisaille, 129, 130-131
 kleur kiezen voor getinte ondergrond, 126, 127
 lichte tinten opbrengen, 137
 middentonen opbouwen in lagen, 136
 monochrome onderschildering, variaties, 133
 onderschildering, 129, 134
 opbouwen van donker naar licht, 135-137
 opzetschets, methoden voor, 128, 132
 plannen van transparante effecten, 134
 slechte gewoonten, afrekenen met, 206
 stappen bij portret in opdracht, 127
 studieschetsen en foto's, 125
 tekening overbrengen op doek met een raster, 132
 transparante donkere tinten opbrengen, 134, 135
 uitveegmethode voor onderschildering, 129
 werken met eigen kleurkaarten, 125
 Schilderstok, 27, 74
 Schildertechnieken
 borstelen, 80, 83
 directe techniek, 75
 impasto, 82
 indirecte techniek, 75
 nat-in-nat schilderen, 80
 penseelvoering, 74, 75
 pointillieren, 82
 sgraffito, 82
 verf bewerken met penseel, 75
 verf opbrengen, 75
 vervloeien, 78
 Schoonmaken
 geschilderde oppervlakken, 70
 verwijderen van olievert, 25-27
 water en zeep voor penselen, 26-27
 Sgraffitotechnieken, 82
 Slagschaduw, 92, 93, 102
 Standolie, 25, 67, 72
 Sweerts, Michael, *Hoofd van oude vrouw*, 12, 13
 Terpentijn op gobbasis, 67, 72
 Titiaan, 12, 13
 Toelichtingen
 achtergrond schilderen, 83
 fijne details schilderen, 78
 haar schilderen, 76-79
 kleding schilderen, 81
 Vavagiakis, Costa
Gioia VII, 84
Yuko IX, 91
 Velázquez, Diego, 12, 13
 Venetiaanse terpentijn, 67, 78
 Verf
 bewaren van mengsels, 36, 38
 gebruik van mediums, 66, 68
zie ook Mediums
 Verfdoekjes, 25
 Verkorting, 100
 Vermeer, Jan, 20, 133
 Vervloeien, 78
 Voorbeeldschilderijen
Bryson met vlieger, 133, 148-155
Cederic, 156-163
Cheryl, 164-171
 geduldig verflagen opbouwen, 147
 kleuren en kleurmengsels, 146
Marion, 180-187
Michael, 196-203
Pigeon, 133, 188-195
 proces voor ogen houden, 146
Sarah, 172-179
 schildertraditie van de oude meesters, 145
 uitstraling van schilderij levendig houden, 146
 Voorgegrond doek, 29
 Voorgespannen doek, 28, 33
 Wasmediums, 25
 Watwood, Patricia
Clarence Harmon, 127
Claudia, 40
Eerwaarde Clarence Harmon, De, 127
Flora gekroond, 45
Hommage aan Rembrandt, 10
Kleurstudie voor Clarence Harmon, 127
Semele, 42
 Wilson, Will
Het plafond, 93
Joy, 76
Pablo, 97
Roy, 55
Valencia, 59
 Wyeth Andrew, 13

KOSMOS

www.kosmosuitgevers.nl
NUR 476

De kunst van het portretschilderen bereikte haar hoogtepunt in West-Europa tijdens de 15e eeuw, toen de 'oude meesters' hun technieken ontwikkelden en verfijnden met de ontdekking van olieverf. Dit boek brengt je terug naar deze belangrijke periode in de schilderkunst. Leer schilderen aan de hand van technieken van bekende meesters, zoals Millet en Van Gogh, maar ook van hedendaagse portretschilderaars. Deze complete handleiding toont alle facetten van het portretschilderen, zoals waardevolle informatie over olieverf, de anatomie van het menselijk gezicht en gebruik van kleur. Aan de hand van foto's en beschrijvingen leer je stapsgewijs je schildervaardigheden verder te ontwikkelen. *Portretten schilderen* is een rijk geïllustreerd handboek dat de traditionele portretschilderkunst duidelijk in beeld brengt.

ISBN 978-90 4391 841 1

9 789043 918411